

נאסר להדיוט.

וצדדי הספק הם: האם חל שם "נעבד" על המחובר, אלא שהתורה התירתו, ואם נאמר כן – אסור לגבוה. או שלא חל עליו שם "נעבד" כלל, ואינו אסור לגבוה.

בעי רמי בר חמא: המשתחויה להר לשם אלילים – אבניו שנחצבו ממנו מהו האם מותר לבנות מהן מזבחה?

ב-10 האם יש שם נעבד במחובר אצל גבוה, או אין נעבד במחובר אצל גבוה?

עתה מיבעיא ליה איבעיא אחרת, אם תמצי לומר אם נוכיח ממשנה או ברייתא או סברא: יש נעבד במחובר אצל גבוה, עדיין יש כאן איבעיא אחרת –

כי יתכן שדין זה נאמר רק בקרבן עצמו, כגון, בהמה שהשתחוה לה, אבל אבנים לבניית מזבח – יש להסתפק ולומר שלא נאסר, וצדדי הספק הם:

האם מכשירי קרבן כגון בניית המזבח – בקרבן דמו וכשם שנעבד אסור לקרבן, כן גם ל"מכשירי קרבן", או לא כקרבן דמו?

רבא פושט את האיבעיות מדין "אתנן". והוא מה שאמרה התורה [דברים כג] "לא תביא אתנן זונה [המתנה שקיבלה זונה עבור הזנות]... בית ה' אלהיך".

ולא חילקה התורה באתנן בין אתנן תלוש לאתנן מחובר, ובכל אופן אסורה בהבאה לבית ה'.

אמר רבא: קל וחומר! ומה "אתנן" הקל, ומה היא קולתו? שמותר בתלוש להדיוט שאם נתנו לה דבר תלוש באתננה מותר בהנאה להדיוט, בכל זאת חמור הוא, ומה היא חומרתו? שאסור במחובר לגבוה אם נתנו לה מחובר כגון, בית – אסור להקדישו לצורך בנין בית המקדש, דכתיב "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך", והאיסור הוא בכל דבר לא שנא תלוש ולא שנא מחובר –

"נעבד" החמור, ומה היא חומרתו? שאסור בתלוש להדיוט כדין עבודת כוכבים האסורה בהנאה, האם אינו דין שהוא חמור בכך שאסור במחובר לגבוה?

ונפשטו שתי האיבעיות. הראשונה, שיש נעבד במחובר אצל גבוה, והשניה, שאף למכשירי קרבן אסורים, שהרי אתנן שממנו למדים – אסור אף להביאו לצורך בנין בית המקדש והוא מכשירי קרבן, שהרי כך נאמר "לא תביא בית ה' אלהיך", שיש בכך משמעות שלא יביא אתנן לצורך בנין ה"בית".

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא:

מנין לך לדרוש כן? הלא לא נאמר במפורש בתורה לאסור אתנן כשהוא מחובר, אלא שדייקת כן ממה שהתורה לא חילקה במפורש בין תלוש למחובר, וכתבה "סתם" אתנן –

ומתוך הנחה "סתמית" למדת דין קל וחומר לאסור –

שנינו בברייתא: נאמר בתורה "בית" ה' אלהיך, ונלמד מכך שאתנן אסור להקדיש רק דבר המובא ל"בית" המקדש, **פרט לפרה** אדומה, **שאינה באה לבית**, ושחיתתה היא חוץ לבית המקדש, בהר הזיתים, ואותה מותר להביא מאתנן, **דברי רבי אליעזר**.

וחכמים דורשים דרשה אחרת מ"בית", **ואומרים** שבא לרבות את הריקועים, טסי זהב שעושים אותם ציפוי לכותל היכל ל"בית" קדשי הקדשים, שאותם הטסים אסרה התורה להביא מאתנן, ודרשינן "בית" לאסור כל הנעשה ל"בית" אפילו מה שנעשה לנוי בעלמא.

ומקשה רב הונא בריה דרב יהושע: איך דרשת קל וחומר לאסור?

אמר ליה רבא לרבי הונא בריה דרבי יהושע: **אנא קאמינא**, אני אמרתי דין קל וחומר **לחומרא**, לאסור מחובר אצל גבוה, **ואת אמרת**, ואילו אתה אמרת דין קל וחומר **לקולא**, להתיר אתנן מחובר. ומידה היא בדרשות התורה, **קולא וחומרא**, כל מקום שאפשר לדרוש, או לקולא או לחומרא — **לחומרא פרכינן**, כלומר, דיינינן ודורשים.

או חילוף הרי יתכן ללמוד קל וחומר בהיפך להתיר:

ומה **"נעבד"** החמור, ומה היא חומרתו? **שאסור בתלוש אצל הדיוט**, בכל זאת קל הוא, ומה היא קולתו? **שמותר במחובר** לגבוה, ומינן אנו למדים שמותר במחובר אף לגבוה? **שנאמר "אלוהיהם על ההרים"** ודרשינן, **ולא ההרים אלוהיהם**, ולא חילקה התורה בין הדיוט לגבוה, וההיתר הוא בכל אופן **לא שנא להדיוט ולא שנא לגבוה** —

"אתנן" הקל, ומה היא קולתו? **שמותר בתלוש להדיוט**, האם אינו דין שהוא קל בכך **שמותר במחובר לגבוה**!?

ואי משום שנאמר **"בית ה' אלהיך"**, ומה שאמרת ודרשת שאתנן אסור אפילו כשהאתנן הוא "בית",⁽⁷⁷⁾ ודייקת כן ממה שנאמר "בית", ולא נאמר "לה' אלהיך", ורצית להסיק מכך שאתנן אסור אפילו במחובר, דהיינו שאם נתן לה בית באתננה אסור להקדישו לצורך בנין הבית, אומר לך ש"בית" זה אינו מיותר לדרשה, אלא **מיבעי ליה לדרשה אחרת, בדתניא** —

77. כן פירש רש"י.

ולכאורה קשה, הלא לא כן דרש רבא — רבא דרש מ"בית שאסור להביא אתנן "לצורך בנין בית" —

ואילו רב הונא בריה דרב יהושע דורשו "אתנן שהוא עצמו בית".

וכתבו התוס' שרש"י כתב כן בדיוק יפה. וכונתם: מפני שרבא, אינו זקוק לדרשה לאסור "אתנן שהוא בית", כיון שהוא דורשו ממה שהתורה כתבה "סתם" ולא חילקה בין תלוש

למחובר, לכן, לפי דרשתו באה ה"בית" לאסור אתנן לצורך מכשירי קרבן, והוא לצורך בנין הבית —

אבל רב הונא בריה דרב יהושע, עתה בקושייתו סובר, שסתם אתנן שבתורה הוא בתלוש, לכן הוזקק לומר שאם ה"בית" היה מיותר לדרשה, שייך לדרוש ממלה זו רק לאסור "מחובר" ולדרוש "אתנן שהוא עצמו בית" — אלא שרב הונא מקשה שגם דרשה זו אינה, כי "בית" הוצרך לדרוש: או למעט את הפרה,

ודרשתי עדיפה מדרשתך. (78)

רב פפא תלמידם של רבא ושל רב הונא בריה דרב יהושע, מקשה על רבא.

אמר ליה רב פפא לרבא: וכי כל היכא מקום דאיכא שישנה אפשרות לדרוש קולא וישנה אפשרות לדרוש לחומרא — לקולא לא פרכינן?!

והא בדין הזאה דפסח — דפליגי רבי אליעזר ורבי עקיבא.

ערב פסח שחל להיות בשבת, מקריבין את קרבן הפסח כשאר יום חול. כמו שאמרה התורה [במדבר ט] "בין הערבים במועדו" ודרשינן "במועדו" ואפילו בשבת. ונחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא, במי שהיה טמא מת, והגיע יום השביעי שלו, שהוא יום הזאתו באפר הפרה לטהרו מטומאת מת, בשבת שחל בערב פסח — האם מותר להזות עליו ולעבור על איסור שבות שאסרו

חכמים להזות בשבת, ובכך יטהר ויוכל להביא קרבן פסח.

דרבי עקיבא סבר לחומרא, וקא מחייב ליה לגברא להביא קרבן פסח [ואם לא יביא יתחייב כרת].

ורבי עקיבא סבר לקולא, ופטר אותו מלהביא קרבן פסח, מפני היותו טמא, ואסור לו להיטהר בהזאת אפר הפרה.

ושנינו שם שרבי אליעזר לומד דרשת קל וחומר: ומה "שחיטה" החמורה, שהוא איסור מלאכה מדאורייתא דוחה את השבת — "הזאה" הקלה, שאינה אלא איסור שבות, האם אינו דין שתדחה את השבת?!

וקא פריך רבי עקיבא, מהפך את דרשת הקל — וחומר, ללמוד ממנה לקולא, ולאסור להזות, ולפוטרו מקרבן פסח [ומכרת באי הקרבנות] —

או לרבות את הריקועים.

ולא הר, והקב"ה אמר לו "על אחד ההרים אשר אומר אליך", והתפלל ואמר אין כבודו של מלך לשכון בעמק, ונעשה באותו יום הר. ולכן אמר "אשר יאמר היום בהר ה' יראה", כי היום נעשה הר.

ולכן מבואר היטב, הגויים שעבדו את ההרים טרם שניתנה הארץ לאברהם אבינו, אכן אסרו את ההרים לגבוה, ואילו ההרים שנעבדו אחרי כן אינם יכולים לאסור, כי "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו", ובכל ההרים יש ספק אולי נעבדו לפני מתנת הארץ לאברהם, ואילו הר המוריה לא נאסר כי לא היה אלא עמק. ודוד ידע שכל ההרים אסורים לגבוה ולכן אמר "עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב", כלומר: וכי אמצא סתם מקום שאינו הר היות שההרים

78. הרמב"ן מביא תלמוד ירושלמי [והובא בקיצור בתוס' במשנתנו] שהקשו: אם כן איך בנו את בית המקדש על הר המוריה, הרי הגויים עבדו את ההרים, ויש נעבד במחובר אצל גבוה, ומכשירי קרבן קרבן דמו? ותירצו: על פי נביא בדבר גדי שאמר כן לדוד [דברי הימים א כא] וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שבמקום זה לא עבדו הגויים, והוא מקום ראוי לבנין בית המקדש.

ובשאלות ותשובות חתם סופר [יורה דעה רל"ג] מבאר בשם רבו הגאון רבי נתן אדלר, על פי דברי המדרש על הפסוק "וירא את המקום מרחוק" שראה אותו מקום שהוא עמק

וענה לו רבי עקיבא: אם כן, הבא לי דרשת "במועדו" להתיר גם את ה"הזאה".

וכעס רבי אליעזר, ואמר לו, עקיבא! בשחיטה השבתני — בשחיטה תהא מיתתך.

והיינו דאמר לו, ולכן השיב לו רבי עקיבא: רבי! אל תכפירני, אל תכחד דבריך הראשונים שלמדתני שהזאה אינה דוחה את השבת, בשעת הדין כשאנו מתווכחים ודנים זה עם זה. כך מקובל אני ממוך "הזאה" שבות, ואינה דוחה את השבת.

הרי שרבי עקיבא מעולם לא עלה על דעתו דרשת קל — וחומר זו, ואין מכך ראייה שחומרא וקולא פרכינן לקולא.

בעי רמי בר חמא: המשתחוה לקמת הטיין (79) מחוברים, ואחר כך קצרם ועיבדם בשאר מלאכות ועשה מהן חטים — מהו גירסת הב"ח: מה הן? למנחות האם מותרים להביאן לקרבן מנחה —

להדיוט ודאי מותרין, מפני שאין מחובר נאסר להדיוט, והאיבעיא היא לגבוה.

והנה, אם נפשוט בעיא הקודמת, ונתיר מחובר הנעבד אצל גבוה, אין כאן ספק, ובודאי מותרים החטים למנחה. אבל, אם תמצוי לומר לאסור מחובר אצל גבוה, עדיין יש להסתפק.

וצדדי הספק הם:

דתנן, כמו ששינונו שם, השיב רבי עקיבא: או חילוף! אפשר לדרוש את הדרשה להיפך: ומה "הזאה" הקלה שהיא משום שבות, חמורה היא בכך שאינה דוחה את השבת. — שחיטה החמורה, שהיא איסור דאורייתא, האם לא כל שכן שלא תדחה את השבת!?

וממשנה זו מוכיח רב פפא, שרבי עקיבא דרש קל וחומר לקולא, אף שאותה הדרשה אפשר לדרוש לחומרא. וקשה על רבא!

ומתריצין: אין הדבר כן. רבי עקיבא מעולם לא עלה על דעתו לאסור שחיטת קרבן פסח בשבת, אלא —

התם, רבי אליעזר רבו של רבי עקיבא גמריה, לימדו שהזאה אינה דוחה את השבת [שיש כח ביד החכמים למונעו מלהביא קרבן פסח, ולהעמיד דבריהם שאסרו להזות בשבת], ואייקר ליה תלמודא ונשתכח ממנו הלכה זו, ודרש קל — וחומר להתיר —

ורבי עקיבא לא רצה לומר לו במפורש "כך מקובלני ממך: הזאה אינה דוחה את השבת", כדי שלא לביישו ששכח תלמודו —

לכן אמר לו "או חילוף" כדי שרבי אליעזר ייזכר מעצמו, שהרי ברור לו ששחיטה דוחה את השבת —

ועם כל זה, לא הצליח הדבר, ואמר לו: עקיבא! עקרת מה שכתוב בתורה "במועדו", ודרשינן, אפילו בשבת.

79. רש"י מביא גירסא אחרת [והיא גירסת רבינו חננאל] המשתחוה לחטין אם הקמח מותר למנחות. ורש"י שולל גירסא זו מכל וכל.

אסורים, הלא צריך שיהיה ראוי למשכנות לאביר יעקב, ואין כבודו של שכינה לשכון ב"מקום". וגילה לו הנביא שההר הזה לא נאסר מעולם.

ודחינן: לא בדין זה נחלקו רבי אליעזר וחכמים.

ולאו אתמר עלה, האם לא שנינו ביאור על מחלוקת זו? ! והרי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוחה: מחלוקת רבי אליעזר וחכמים היא: כשנרבעו ולבסוף עיברו.

וטעם מחלוקתם הוא: היות ש"זה וזה גורם", שהזכר הבא על בהמה זו, וגם הנקבה שנעבדה, שניהם גרמו לולד שיבא לעולם, נמצא שגרמיהו והביאהו לעולם איסור והיתר, שאביו מותר ואמו אסורה —

חכמים סוברים "זה וזה גורם — מותר", ורבי אליעזר אסור.

אבל עיברו ולבסוף נרבעו — דברי הכל א-מ הוולדות אסורין לגבי מזבח, כי הוולדות, שהן חלק מגופה, נרבעו כמוה, ונעבדו כמוה. ולמרות שהשתנו מעובר לולד, אסורים, כי השנוי אינו מוציאם מאיסורם.

ונפשטה האיבעיא, ש"אין שינוי בנעבד אצל

האם נאמר יש דין "שינוי" בנעבד, דהיינו כיון שהחטיין נשתנו לקמח, ואינם "בעיין", השנוי מועיל להם להתירם⁽⁸⁰⁾, או אין שינוי בנעבד, לא מועיל להם העובדה שהשתנו.⁽⁸¹⁾

ופשיטנן: אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן: תא שמע מהמשנה במסכת תמורה: כל הבהמות האסורין לגבי מזבח כגון, מוקצה [שיעדו אותה לעבודת אלילים] ונעבד אלילים — ולדותיהן מותרין.

ותני עלה, שנינו בבביתא תוספת על המשנה: רבי אליעזר אסור.

מר זוטרא סבר, שהמשנה והברייתא מדברים כגון שהשתחוה לבהמה מעוברת, ונאסרה לגבוה היא וגם ולדה, וילדה, והטעם שחכמים מתירים, הוא מפני שהולד נשתנה מעובר לבהמה, והם סוברים יש שינוי בנעבד אצל גבוה. ואילו רבי אליעזר אסור, מפני שסובר אין שינוי.

ונפשטה האיבעיא, שמחלוקת היא בין התנאים.

מאיס — ומותר.

81. הקשו הראשונים: מה האיבעיא, הלא אם תמצי לומר שיש מחובר לגבוה, הרי הוא רק מטעם שנלמד מ"אתנן", כמבואר לעיל, ובאתנן אמרה הגמרא [בבא קמא סה ב] ששינויהן מותרים, כגון, אם נתנו לה אתנן חטים ועשו מהן קמח מותרין למנחות, ונדרש שם מדרשה,

אם כן, איך יתכן שמחובר לגבוה הנלמד מאתנן, יהיה חמור מאתנן? ["דיו לבא מן הדין להיות כנדון"].

והתוס' מתרצים שפשיטא לרמי בר חמא שמן

דודאי שאסור שהרי אסור אף להדיוט, ויש בה תפיסת ידי אדם, קצירה עימור ודישה. וכיון שנאסרת ודאי שלא מהני שינוי אף בכל איסורי הנאה, שהרי הוא אחת מההנאות, וכל שכן בעבודה זרה שנאמר בה "והיים חרם כמוהו", ודרשינן, כל שאתה מהייה ממנו הרי הוא כמוהו.

80. הריטב"א מבאר, מחובר אינו נאסר להדיוט, כלומר אינו נעשה עבודה זרה, וכל חסרונו לגבי גבוה הוא: משום שמאיס לגבוה כשנעבד. לכן, יש מקום לומר שאם נשתנה לדבר אחר אינו